

УДК 321.673

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.40>

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ГЕНДЕРУ: КРИТЕРІЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ СФЕРИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Аліна Лясота

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
кафедра політології,
вул. Наукова, 13, 49000, м. Дніпро, Україна*

Стаття присвячена актуальній гендерній проблематиці, а саме інституційній взаємодії громадянського суспільства та органів державного управління. Гендерні відносини поступово набувають визнання як невід’ємна складова соціального порядку суспільства, присутня в усіх його інституціях. На тлі цього важливим стає налагодження як інституційної взаємодії так і співпраці державного і громадського сектору. Організації громадянського суспільства у всьому світі працюють над розбудовою миру та рівності в громадах на національному та міжнародному рівнях.

Наприкінці ХХ ст. було досягнуто значного прогресу у скороченні гендерної нерівності в економічному, політичному, соціальному та культурному житті суспільства. Жінки відіграють дедалі більш вагомий роль у національному та світовому господарстві, міжнародних відносинах. Останніми десятиріччями участь жінок у багатьох суспільних сферах суттєво підвищилася. Найпомітніший прорив у гендерній рівності більшості країн світу відбувся у політичній сфері. Дедалі більше жінок обіймають високі державні посади – від членів урядів до президентів, саме ті посади, що дуже довгий час вважалися чоловічою прерогативою.

Однак, попри значні позитивні гендерні зрушення в багатьох сферах, на початку ХХІ ст. ще продовжують існувати різні, хоча й менш явні, часто завуальовані, форми дискримінації. Особливості, масштаби та ступінь поширеності дискримінації суттєво різняться в країнах, залежно від регіону. Однак попри швидкі темпи розвитку гендерного законодавства та суттєвий прогрес у галузі гендерної рівності в ряді держав сучасного світу залишаються значні гендерні невідповідності (диспаритет, гендерна нерівність) у галузі основних прав людини, в доступі до ресурсів та економічних можливостей. Хоча жінки значно розширили свою присутність у політиці, проте їх представництво є ще далеким від паритетного.

Проблема гендерної нерівності і соціально-економічна та політична дискримінація жінок не може бути вирішена лише реформами з боку держави, оскільки система норм, що забороняють будь-яке погіршення прав жінок, навряд чи працюватиме без дієвої системи контролю за виконанням цих норм.

Жіночі організації громадянського суспільства та неурядові організації відіграють важливу роль у реалізації змін і встановлення рівних прав і можливостей щодо жінок і чоловіків. Вони працюють над тим, щоб уряди були підзвітними, лобювати зміни, ведуть просвітницьку діяльність, а також дослідження з гендерних питань. Вони намагаються зробити процес прийняття рішень інклюзивним.

Ключові слова: гендер, громадянське суспільство, гендерна політика, політичний інститут, державне управління.

Постановка проблеми. Спроби побудови відкритого, демократичного суспільства та впровадження принципів сталого розвитку залишаються неповноцінними, якщо вони виключають або маргіналізують певні складові суспільства за гендером, віком, расою або іншими чинниками. Суспільство рівних можливостей, де кожна людина, незалежно від

гендеру має легальне але і загальноприйняте право на самореалізацію, обирати та бути обраним поступово перетворюється з теоретичної концепції на втілену реальність.

Життєва важлива роль громадянського суспільства, особливо жіночих організацій громадянського суспільства, є настільки важливою, але часто її не визнають, маргіналізують і недооцінюють. Значна робота жіночих ОГС у конфліктних ситуаціях є ще більш надзвичайною, оскільки вони часто виключені з формальних процесів вирішення конфліктів, політичного діалогу та постконфліктних систем розбудови миру, включаючи механізми та інституції, відповідальні за виконання мирних угод і постконфліктних систем.

Дослідження функціонування гендерного аспекту в сфері громадянського суспільства набуло актуальності в науковій літературі. Найбільш вагомий внесок у дослідження розвитку громадських організацій в Україні представлено у працях таких науковців, як О. Белишев, Є. Бородин, О. Вакулєнко, М. Віхляєв, М. Головатий, Л. Лойко, Г. Луцишин, Н. Пархоменко, К. Петренко, М. Перепелиця, Н. Романова та ін. Проте актуальною і майже недослідженою залишається проблематика діяльності громадських організацій саме у сфері забезпечення реалізації принципу гендерної рівності.

Мета роботи полягає у виявленні інституційного взаємозв'язку між громадськими організаціями та державним сектором, а також визначенні подальших перспектив розвитку з питань даної проблематики.

Початок цього процесу можна простежити за зміною тенденцій у міжнародному праві. В якості прикладу можна навести конвенцію про ліквідацію всіх Форми дискримінації щодо жінок (CEDAW) 1979 року та Пекінську платформу дій 1995 року закликав до рівної участі жінок і чоловіків у суспільному житті, прийнятті рішень і формуванні політики, і закликали уряди вжити заходів для усунення гендерних розривів. У Пекінській Платформі дій визначаються умови, необхідні для ефективного функціонування інституційних механізмів:

- підпорядкованість посадовій особі максимально високого рівня в уряді – а саме: одному із членів кабінету міністрів;
- децентралізоване планування, виконання та контроль з метою залучення неурядових організацій і громад з низового рівня і вище;
- наявність достатнього об'єму ресурсів з точки зору бюджетних коштів і забезпечення кадрами;
- можливість впливу на розробку урядом політики в усіх сферах [3].

Висновки Пекінської платформи можна звести до тези, що гендерна політика у системі державного управління є компонентом державної гендерної політики, спрямований просування гендерної рівності у суспільстві, через реалізацію гендерного паритету в державних структурах та досягнення гендерно збалансованої участі у прийнятті управлінських рішень на національному, регіональному та місцевому рівнях

Створення дієвих механізмів досягнення гендерної рівності загалом та реалізація політики гендерної рівності у системі державних органів влади по всьому світу стали одним з ключових напрямків «Порядку денному на період до 2030 року» [4].

Однак станом на кінець 2022 року ситуація з гендерною рівністю у системі державних органів влади залишається незадовільною і досягнення цілей «Порядку денному на період до 2030 року» залишається під питанням.

Ознаки інституційної взаємодії в умовах гендеру найкраще спостерігаються через призму державної нормативно-правової діяльності. Наприклад, у «Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року» прямо прописано, що Стратегія спрямована на об'єднання суспільства у розумінні цінностей

прав і свобод людини, що забезпечуються та захищаються на основі принципів рівності та недискримінації для всіх жінок і чоловіків, хлопців та дівчат, на консолідацію дій центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій, соціальних партнерів, громадських об'єднань, інших представників та представниць громадянського суспільства, закладів, установ та організацій різних сфер, приватного сектору тощо для реалізації міжнародних та національних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для сталого розвитку держави у всіх сферах [1].

Окрім того, згідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а саме статті 14, об'єднання громадян можуть:

- брати участь у розробці рішень, що приймаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань гендерної рівності;
- брати участь у реалізації загальнодержавних та регіональних програм;
- делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів, що створюються при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;
- проводити моніторинг з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- здійснювати іншу діяльність відповідно до свого статуту та законодавства України щодо забезпечення гендерної рівності [2].

Громадянське суспільство в умовах гендеру має декілька точок дотику до державної гендерної політики, через які воно може напряму впливати на неї. Зокрема відбувається плідна співпраця між окремими ГО з урядовими структурами у питаннях формування та реалізації гендерної політики України.

Ця взаємодія поступово переходить від виключно консультативного характеру до реформативно-наглядового. Зокрема з 2014 року все частіше у багатьох парламентських комітетах Верховної ради розглядають питання, які так чи інакше зачіпають питання рівності, гендерного балансу. Відповідно до чого зростає попит на експертну експертизу з залученням представників експертних громадських чи неурядових організацій. Не менш важливим цей аспект є з точки зору євроінтеграційних процесів в середині України. Більшість розвинених держав ЄС, активно розвивають інституційну взаємодію з питань гендерної рівності на всіх рівнях.

На місцевому рівні також присутні багато прикладів налагодження інституційної взаємодії між місцевою владою та громадським сектором у питаннях гендерної рівності. Зокрема спостерігається якісна зміна акцентів роботи місцевих установ, де інституційна сталість все частіше асоціюється з інклюзивністю та впровадження гендерних питань до порядку денного органів місцевої влади.

Наприклад, Київрада у 2022 році затвердила міську цільову програму «Київ – місто рівних можливостей», яка має на меті встановлення гендерної рівності в усіх аспектах життя міста. «Зазначена програма приймається на виконання Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад, до якої Київ приєднався два роки тому. запустили Київську «Академію жіночого лідерства», постійно проводяться гендерні навчання для працівників КМДА, а в цільових програмах уже застосовується гендерний підхід. Крім того, у Київській функціонує МФО «Київ – за рівні можливості». Прийняття цієї програми дасть можливість посилити гендерні підходи та створить умови для гендерно-орієнтованого бюджетування.

Критерії диференціації сфери інституційної взаємодії та роль громадянського суспільства за умов гендеру визначаються рівнем, на якому відбувається взаємодія та

загальним розвитком громадянського суспільства в державі. В Україні на національному та регіональному рівні інституційна сталість все частіше починає асоціюватися з імплементацією гендерних аспектів до порядку денного тих чи інших установ. Зростає роль гендерного надзору та аудитів, до яких дуже часто залучають представників профільних громадських організацій та незалежних установ. Посилення взаємозв'язків між окремими інституціями, державним та громадським сектором є невід'ємною частиною подальшого розвитку України, зокрема на тлі її прагнення інтеграції до таких об'єднань як ЄС.

Не дивлячись на те, що досягнення амбітних цілей зі сталого розвитку 2030 року викликає все більше занепокоєння та стає все менш реалістичним, з кінця 20 століття спостерігається і позитивна динаміка. Майже в кожній країні світу створено національні інституції для покращення становища жінок. До них входять офіси, комісії, агентства та міністерства з питань становища жінок. Перші офіси такого характеру були схвалені на початку 20-го століття Лігою Націй та Міжнародним альянсом жінок, який був сформований під час руху за жіноче виборче право. Більшість з них було створено після Першої всесвітньої конференції ООН з питань жінок у 1975 році. Початковим завданням цих установ було збільшення участі жінок в освіті, політиці та економіці. Приклади таких офісів у всьому світі включають Національну жіночу службу в Чилі, Урядове управління рівності у Великобританії, Комісію з гендерної рівності в Південній Африці та Міністерство у справах жінок, сім'ї та розвитку громади в Малайзії.

Крім державних інституцій, кілька регіональних і міжнародних організацій створили агентства для просування гендерної рівності. Наприклад, Європейський інститут гендерної рівності був створений у 2006 році для надання допомоги установам Європейського Союзу та державам-членам у просуванні гендерної рівності через державну політику.

Створення механізмів гендерної рівності у системі державних органів влади має багаторівневий характер, але головною передумовою є створення нормативно-правової бази. Одним з головних локомотивів подолання гендерної нерівності виступають різноманітні міжнародні та регіональні об'єднання, такі як наприклад ООН та ЄС. Європейський союз ухвалив законодавство, рекомендації, створює умови для обміну досвідом і надає фінансування для підтримки дій держав-членів, які відштовхуючись від цього створюють механізми гендерної рівності на національному рівні. Концепції політики гендерної рівності ЄС були сформовані рішеннями Європейського суду. Європейський парламент регулярно ухвалює звіти з власної ініціативи з гендерних питань, закликаючи докладати більше зусиль для покращення гендерної рівності.

Створення нормативно-правової бази веде до створення інституційних структур на різних рівнях. За своїм характером їх можна умовно розділити на дорадчі та наглядові, так як вони стежать за дотриманням цінностей та законодавства з гендерних питань. Таким чином механізми гендерної рівності у системі державних органів влади представляють собою різноманітні департаменти, відділами або комітетами, що діють в межах певних установ. З розвитком гендерних механізмів з'являються міжвідомчі установи, головна функція яких – це підтримка міжвідомчої координації та комунікації між різними установами з гендерних питань. Але також варто відмітити інтеграційну функцію, тобто інтеграцію принципів гендерної рівності до порядку денного тих чи інших установ.

Реалізація політики гендерної рівності також потребує комунікації державних установ та громадських організацій які також відіграють значну роль у розбудові гендерної рівності. Громадянське суспільство дуже часто виступає у якості як ініціатора законодавчих перетворень так і головним аудитором цих змін. Зокрема, до різних державних установ

можуть залучатися запрошені експертні ради з гендерних питань, які консультують посадовців в процесі розробки тих чи інших рішень.

Висновки. Існують різні механізми забезпечення реалізації політики гендерної рівності у системі державних органів влади. З одного боку це можуть бути окремі внутрішні інституційні структури, які можуть здійснювати консультативну, наглядову або комунікаційну функцію. З іншого боку це можуть бути формати залучення зовнішніх акторів для сприяння реалізації гендерної політики, зокрема незалежні профільні ГО. Реалізація політики гендерної рівності також потребує вироблення чіткої між інституційної комунікації. Тому дуже часто створюються допоміжні структури у органах виконавчої та законодавчої влади різних рівнів які сприяють інформаційному обміну різних підрозділів для реалізації спільних питань.

Список використано літератури

1. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки / КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-p#Text>
2. Верховна Рада України. ЗАКОН УКРАЇНИ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
3. Beijing Declaration and Platform for Action. URL: <https://archive.unescwa.org/our-work/beijing-declaration-and-platform-action#:~:text=The%20Beijing%20Declaration%20and%20Platform,in%20support%20of%20women's%20empowerment>
4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
5. Facts and figures: Women's leadership and political participation. URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>

CIVIL SOCIETY AND THE SYSTEM OF STATE AUTHORITIES IN TERMS OF GENDER: CRITERIA FOR DIFFERENTIATING THE SPHERE OF INSTITUTIONAL INTERACTION

Alina Liasota

*Oles Honchar Dniprovsk National University,
Department of Political Science,
Naukova str., 13, 49000, Dnipro, Ukraine*

The article is devoted to topical gender issues, namely the institutional interaction of civil society and state administration bodies. Gender relations are gradually gaining recognition as an integral component of the social order of society, present in all its institutions. Against this background, it becomes important to establish both institutional interaction and cooperation between the state and public sectors. Civil society organizations around the world work to build peace and equality in communities at the national and international levels.

At the end of the 20th century significant progress has been made in reducing gender inequality in the economic, political, social and cultural life of society. Women play an increasingly important role in the national and world economy, international relations. In recent decades, the participation of women in many social spheres has increased significantly. The most noticeable breakthrough in gender equality in

most countries of the world took place in the political sphere. More and more women are occupying high government positions – from members of governments to presidents, precisely those positions that were considered a male prerogative for a very long time.

However, despite significant positive gender shifts in many areas, at the beginning of the 21st century, various, albeit less obvious, often veiled, forms of discrimination still exist. The features, scope and degree of prevalence of discrimination vary significantly between countries, depending on the region. However, despite the rapid pace of development of gender legislation and significant progress in the field of gender equality in a number of countries of the modern world, significant gender discrepancies (disparity, gender inequality) remain in the field of basic human rights, access to resources and economic opportunities. Although women have significantly expanded their presence in politics, their representation is still far from parity.

The problem of gender inequality and socio-economic and political discrimination of women cannot be solved only by reforms on the part of the state, because the system of norms prohibiting any deterioration of women's rights is unlikely to work without an effective system of monitoring the implementation of these norms.

Women's civil society organizations and non-governmental organizations play an important role in implementing change and establishing equal rights and opportunities for women and men. They work to hold governments accountable, lobby for change, conduct advocacy and research on gender issues. They try to make the decision-making process inclusive.

Key words: gender, civil society, gender policy, political institution, public administration.